

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Liiketalouden koulutusohjelma

Auli Korkalainen

TILINTARKASTUSLAINSÄÄDÄNNÖN MUUTOSTEN
VAIKUTUKSET TILINTARKASTUKSEEN JA TILINTARKASTAJAN
TYÖHÖN SUOMESSA

Opinnäytetyö
Toukokuu 2017

Karelia
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ
Toukokuu 2017
Liiketalouden koulutusohjelma

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
013 260 600

Tekijä
Auli Korkalainen

Nimeke

Tilintarkastuslainsäädännön muutosten vaikutukset tilintarkastukseen ja tilintarkastajan työhön Suomessa

Tiivistelmä

Opinnäytetyö käsittelee tilintarkastukseen vaikuttavaa lainsäädäntöä Suomessa. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää tilintarkastuslainsäädännön sisältöä Suomessa, miten se on muuttunut sekä kuinka muutokset ovat vaikuttaneet tilintarkastukseen ja tilintarkastajan työhön.

Opinnäytetyössä esitellään lainsäädännön historiaa sekä kehitystä. Tutkimusta tukemassa on teoriaa tilintarkastuksesta, sen tavoitteista ja toteutuksesta. Tutkimus on kirjalliseen aineistoon perustuva laadullinen tutkimus, jossa käytetään aineistona suomalaista lainsäädäntöä sekä Euroopan unionin säädöksiä tilintarkastuksesta ja kansainvälisiä tilintarkastusstandardeja. Näiden lisäksi aineistona käytetään monipuolisesti myös muita viranomais tekstejä, alan kirjallisuutta, lehtiartikkeleita sekä internetlähteitä.

Tilintarkastusta Suomessa sääntelee tilintarkastuslaki, joka on tilintarkastustoimintaa ohjaava yleislaki. Kansainväliset tilintarkastusalan standardit sekä Euroopan unionin säädökset vaikuttavat tilintarkastuslainsäädännön sisältöön ja näiden muutokset edellyttävät myös kansalliseen lainsäädäntöön tehtäviä muutoksia. Vuonna 2014 annettiin uusi Euroopan unionin direktiivi 2014/56/EY sekä asetus 537/2014, joiden kansallinen käyttöönotto toteutui Suomessa vuonna 2016. Lakimuutos tehtiin kahdessa osassa, ja uudet lait astuivat voimaan 1.1.2016 sekä 19.8.2016.

Keskeisimpiä muutoksia ovat olleet esimerkiksi tutkinto- ja valvontajärjestelmien muutokset sekä lisäsäännökset yleisen edun kannalta merkittävien yhteisöjen tilintarkastuksiin. Muutosten tavoitteena on tilintarkastuksen luotettavuuden sekä informatiivisuuden lisääminen. Negatiivisena vaikutuksena koetaan tilintarkastajien sallittujen työtehtävien rajoittamisesta aiheutuva mahdollinen työkentän kaventuminen sekä firmarotaation myötä asiakaskohtaisen tiedon vähentyminen.

Kieli
suomi

Sivuja 40

Asiasanat

tilintarkastus, tilintarkastuslaki, PIE-yhteisö

THESIS
May 2017
Degree Programme in Business
Economics
Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
FINLAND
+358 13 260 600

Author
Auli Korkalainen

Title
The Effects of Changes in Auditing Legislation on Audits and Auditors' Work in Finland

Abstract

The subjects of this thesis are Finnish auditing law and the international legislation that effects auditing in Finland. The goals of the thesis were to study the features of the legislation in Finland, how has it changed and what are the effects of the changes made in legislation. The thesis also introduces the history and development of auditing legislation. To support the research, some theory of auditing is also introduced.

The research was made with qualitative research methods and it is based on written material. The material includes Finnish law and European Union legislation on auditing. Besides these, a wide variety of articles and official publications were used as sources.

Auditing in Finland is regulated by auditing law. Along with that, the international standards of auditing and the European Union legislation regulate the profession in Finland. Changes in the international regulation create a need to change the national legislation when international regulations need to be implemented in the national legislation. In 2014 the new European Union legislation of auditing was given and it included a new directive and a new regulation. In Finland it took effect in 2016, when the new legislation was implemented in the national law. The changes were made in two parts, the first part took effect on the 1st of January and the second part on the 19th of August.

The main effects of the changes were in the qualification requirement system and in the supervision of auditors. The second part mostly affected the auditing of public interest entities. Those changes improved the reliability of auditing and also increased the amount of information in reports. The restrictions in the legally permitted services may decrease the expertise of auditors and the rotation might cause a decrease in the customer-specific information.

Language

Finnish

Pages 40

Keywords

auditing, auditing legislation, public interest entity

Sisältö

1	Johdanto	5
1.1	Tausta	5
1.2	Tavoitteet	7
1.3	Menetelmät	7
1.4	Opinnäytetyön tietoperusta	8
2	Tilintarkastuksen tarkoitus ja toteutus	9
2.1	Tilintarkastuksen tarve	9
2.2	Tilintarkastuksen tavoite	10
2.3	Tilintarkastuksen toteutus ja tilintarkastajan tehtävät	12
2.3.1	Tilintarkastusprosessi	12
2.3.2	Muut tilintarkastajan tehtävät	13
3	Tilintarkastuslainsäädäntö ja muu normisto	14
3.1	Kansainväliset tilintarkastusalan standardit	14
3.2	Tilintarkastuslaki ja asetukset	15
3.3	Muut tilintarkastajaa koskevat säännökset	16
4	Tilintarkastuslainsäädännön muutokset	17
4.1	Vuoden 2007 lakimuutoksen seurauksia	19
4.2	Lainsäädännön muutokset 1.1.2016	20
4.2.1	Valvonnan uudistus	20
4.2.2	Tutkintouudistus	21
4.3	Lainsäädännön muutokset 19.8.2016	22
4.3.1	Tilintarkastuksen kohde ja tilintarkastuskertomus	23
4.3.2	Seuraamusjärjestelmä	23
4.3.3	Yleisen edun kannalta merkittävien yhteisöjen lisäsäännökset	24
5	Tilintarkastuslain muutosten vaikutukset	26
5.1	Tammikuussa 2016 voimaan tulleen lain vaikutukset	26
5.2	Elokuussa 2016 voimaan tulleen lain vaikutukset	28
5.3	Johtopäätökset tutkimuksen tuloksista	34
6	Pohdinta	35
	Lähteet	38

1 Johdanto

Tilintarkastus tarkoittaa lakisääteistä tarkastusta, joka kohdistuu yhteisöjen ja säätiöiden tilikauden kirjanpitoon, tilinpäätökseen sekä hallintoon (tilintarkastuslaki 1141/2015 3:1 §) (Tilintarkastuslaista käytetään jatkossa lyhennettä TTL). Tämä opinnäytetyö käsittelee tilintarkastukseen liittyvää lainsäädäntöä Suomessa sekä siihen tehtyjä muutoksia ja niiden vaikutusta tilintarkastukseen ja tilintarkastajan työhön. Opinnäytetyön aihealueeksi olen valinnut tämä aiheen, sillä se on mielenkiintoinen sekä ajankohtainen viimeaikaisten muutosten ja jatkuvasti kehittyvän lainsäädännön vuoksi. Tutkimuksessa tarkastellaan tilintarkastuslain historiaa sekä nykyistä lainsäädäntöä, ja siinä käsitellään myös muutosten taustalla olevia syitä.

1.1 Tausta

Tilintarkastus on syntynyt yhteiskunnan kehittymisen myötä, kun yhteiskunnan tuotanto- ja muut toiminnot kehittyivät ja organisoituivat yrityksiksi sekä muiksi yhteisöiksi. Säänneltynä toimintana ja ammattina tilintarkastus on kehittynyt Britanniassa, jossa teollinen vallankumous sekä pääomien kasvu aiheuttivat tarpeen täsmällisemmälle tiedolle yritysten taloudesta. (Riistama 1999, 15.)

1800-luvun lopulla myös Suomessa yritystoiminta kasvoi, ja omistajat ja muut sijoittajat eivät enää pystyneet henkilökohtaisesti seuraamaan yrityksen kehitystä tai arvioimaan raportoinnin luotettavuutta. Tämän vuoksi sijoittajat saivat valita oman luottamusmiehen yrityksen valvontaan. Lakisääteinen tilintarkastus Suomessa alkoi vuonna 1895, jolloin säädettiin osakeyhtiölaki (jatkossa OyL). Tämä laki määräsi yhtiökokouksen asettamaan vähintään yhden henkilön tarkastamaan yhtiön hallintoa ja tilejä. Vuonna 1978 säädetty osakeyhtiölaki ohjeisti tilintarkastajien toimintaa aina 1990-luvun lopulle asti. Tilintarkastukseen kaivattiin erityistä tilintarkastuslakia ajoittain, esimerkiksi 1960-luvulla, mutta

osakeyhtiölain tarkat säännökset tilintarkastuksesta katsottiin silloinkin riittäviksi. (Kosonen 2005, 89.)

Ensimmäinen varsinainen tilintarkastuslaki tuli Suomessa voimaan vuonna 1995. Vuonna 2007 siihen tehtiin muutoksia, joilla Suomen tilintarkastuslakia tiukennettiin Euroopan unionin uuden direktiivin takia. Suomen tilintarkastuslakia muutettiin myös 1.1.2016 sekä 19.8.2016. Tässä tilintarkastajajärjestelmän kokonaisuudistuksessa muuttui tilintarkastuslaki sekä laki julkishallinnon ja -talouden tarkastuksesta. Näiden juuri tehtyjen uudistusten vuoksi aihe on hyvin ajankohtainen.

Vuoden 2016 uudistusten taustalla oli Euroopan unionin uusi tilintarkastussääntely, johon sisältyvät tilintarkastusasetus 537/2014 sekä tilintarkastusdirektiivi 2014/56/EY. Nämä Euroopan unionin tasoiset lainsäädännön muutokset lähtivät liikkeelle vuonna 2010 Euroopan komission julkaisusta ”Tilintarkastuspolitiikka: kriisin opetukset”. Kyseessä oli niin sanottu vihreä kirja, jonka avulla komissio halusi pyytää kommentteja laajalta joukolta sidosryhmiä ja aloittaa keskustelun esimerkiksi tilintarkastajan merkityksestä, tilintarkastusyhteisön hallinnoinnista sekä riippumattomuudesta, tilintarkastajien valvonnasta ja tilintarkastusmarkkinoiden rakenteesta. Sen taustalla oli kyseenalaistus silloisen lainsäädännön tarkoituksenmukaisuudesta. Juuri finanssikriisin jälkeen Euroopassa toteutettiin toimenpiteitä rahoitusjärjestelmän vakauttamiseksi, mutta tilintarkastuksen kehittäminen ja sen avulla taloudellisen vakauden vahvistaminen oli jäänyt vähemmälle huomiolle. (Euroopan komissio 2010, 3–5.)

Tilintarkastusasetus 537/2014 sisältää yleisen edun kannalta merkittävien yhteisöjen (Public Interest Entity, myöhemmin PIE-yhteisö) tilintarkastuksia koskevia lisäsäännöksiä. Direktiivin säännökset mukautettiin Suomen lainsäädäntöön. EU-sääntelyn aiheuttamat muutokset Suomen lainsäädäntöön valmisteli työ- ja elinkeinoministeriön asettama työryhmä. (Karttunen & Tornainen 2015, 13–17.) Lausuntokierroksen sekä hallituksen käsittelyn jälkeen laki hyväksyttiin ja se tuli voimaan Suomessa 19.8.2016.

1.2 Tavoitteet

Opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia tilintarkastukseen vaikuttavaa lainsäädäntöä Suomessa ja selvittää erityisesti viimeisten lakimuutosten vaikutuksia. Tutkimuksessa analysoitiin, kuinka nämä muutokset ovat vaikuttaneet tilintarkastukseen sekä tilintarkastajan työhön.

Tutkimuksessa käsiteltiin myös lainsäädännön muutosten taustalla olevia syitä. Näitä tutkimuskysymyksiä tukemassa on teoriaa tilintarkastuksesta sekä tilintarkastuslainsäädännöstä. Tutkimuksen tavoitteena oli myös kehittää ammatillista osaamistani sekä lisätä tietoa muille alasta kiinnostuneille.

1.3 Menetelmät

Opinnäytetyöni on kirjalliseen aineistoon perustuva laadullinen tutkimus, jonka tarkoituksena on lisätä ymmärrystä tutkitusta aiheesta. Laadullinen tutkimus pyrkii selittämään tutkimuksen kohteena olevaa ilmiötä tavoitteenaan ilmiön kuvaaminen, ymmärtäminen sekä tulkinnan antaminen (Kananen 2014, 18). Laadullisessa eli kvalitatiivisessa tutkimuksessa kohdetta pyritään tutkimaan kokonaisvaltaisesti, ja sen tarkoituksena on ennemminkin löytää tai paljastaa tosiasioita kuin todentaa jo olemassa olevia väittämiä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161.)

Tutkimus on lainopillinen, sillä sen kohteena on voimassa oleva oikeus. Lainopillisessa tutkimuksessa tutkitaan, mikä on voimassaolevaa oikeutta ja mikä merkitys laista ja muista oikeuslähteistä löytyvällä materiaalilla on. Muiden oikeuslähteiden materiaaleihin kuuluvat esimerkiksi lain valmisteluasiakirjat. (Hirvonen 2011, 21–23.) Oikeuslähteiden lisäksi tutkimuksen materiaalina on käytetty esimerkiksi kirjallisuutta ja asiantuntijoiden artikkeleita.

1.4 Opinnäytetyön tietoperusta

Tärkeimpänä tutkimusaineistona käytetään lainsäädäntöä, alan kirjallisuutta ja viranomaisjulkaisuja, kuten hallituksen esitystä tilintarkastuslainsäädännön muuttamisesta. Näistä lähteistä kerätään aineistoa, jota vertailemalla selvitetään tilintarkastuslakien muutoksia sekä analysoidaan niiden vaikutuksia alan kannalta sekä alalla toimiville. Sen lisäksi aineistona käytetään tilintarkastuksen aihealueeseen liittyviä julkaisuja, artikkeleita sekä internetlähteitä ja aikaisemmin tehtyjä tutkimuksia sekä Suomesta että ulkomailta. Lähteistä monet ovat internetlähteitä, koska viimeisin lakimuutos on niin uusi, että kaikista ajantasaisimman tiedot löytyvät internetistä.

Aikaisempina tutkimuksina Suomessa on tehty pro gradu -tutkielmia tilintarkastuksen lainsäädännön muutoksista. Etenkin vuoden 2007 jälkeen tutkimuksia on tehty kattavasti, sillä silloin lainsäädännössä tapahtui suuria muutoksia, kun maallikkotilintarkastuksesta luovuttiin. Ajankohtaisista muutoksista pro gradu -tutkielman on tehnyt esimerkiksi Tampereen yliopiston johtamiskorkeakoulussa Jaakko Pellinen 2016 aiheenaan ”Uudistuvan tilintarkastuslain vaikutus riippumattomuuteen suomalaisten PIE-yhtiöiden lakisääteisessä tilintarkastuksessa”. Tässä tutkimuksessa on selvitetty tilintarkastajien näkökulmasta, kuinka EU:n asetus 537/2014 ja siitä aiheutuneet tilintarkastuslain muutokset ovat vaikuttamassa tilintarkastajan sekä tilintarkastusyhteisön riippumattomuuden varmistamiseen. Aihe on rajattu koskemaan PIE-yhteisöjä. (Pellinen 2016.)

Toinen aiheeseen liittyvä tutkimus on Miikka Kinnusen 2015 valmistunut pro gradu -tutkielma ”Tilintarkastuksen odotuskuilu ja lakisääteisen tilintarkastajan tarjoamat neuvontapalvelut Suomessa: Euroopan unionin uuden tilintarkastuslainsäädännön vaikutuksista.” Tässä tutkimuksessa EU:n uuden lainsäädännön vaikutuksia käsitellään etenkin muiden kuin lakisääteisten tilintarkastuspalveluiden tarjoamisen osalta. Odotuskuilulla tarkoitetaan kuilua todellisten tilintarkastajien tehtävien sekä ulkopuolisten sidosryhmien, esimerkiksi rahoittajien, sijoittajien sekä median olettamien tehtävien välillä. (Kinnunen 2015, 1.)

2 Tilintarkastuksen tarkoitus ja toteutus

Tilintarkastaja nähdään yrityksessä omistajien intressien valvojana ja heidän edustajanaan. Tämän lisäksi myös muille sidosryhmille, esimerkiksi sijoittajille ja velkojille, tilintarkastuksesta on hyötyä ja sen yhteiskunnallinen merkitys on korostunut. Yleisen edun huomioon ottaminen kuuluu tilintarkastajan ammattietikan periaatteisiin. (Alakare, Koskinen, Reinikainen, Sedig & Simola 2008, 17.) Suomessa oli tilintarkastajarekisterin mukaan vuoden 2015 lopussa yli 1500 luonnollista henkilöä jotka toimivat tilintarkastajina ja suurin osa heistä toimii jonkin tilintarkastusyhteisön palveluksessa. Useimmiten tilintarkastusyhteisössä toimivat henkilöt olivat kaikkein suurimpien tilintarkastusyhteisöjen nk. ”Big Four”-yhteisöjen palveluksessa. Neljä suurinta yhteisöä ovat vastuussa 86 prosentista yleisen edun kannalta merkittävien yhteisöjen tilintarkastuksista. Patentti- ja rekisterihallituksessa toimivan tilintarkastusvalvonnan arvion mukaan vuosittain Suomessa tehdään noin 130 000 lakisääteistä tilintarkastusta. (Patentti- ja rekisterihallitus 2016, 3–6.)

2.1 Tilintarkastuksen tarve

Tilintarkastuksen tarve perustuu tilintekovelvollisuuteen. Tilintekovelvollisuus tarkoittaa jonkin tahon velvollisuutta tehdä tiliä toimistaan sekä toimimaan tavalla, jonka toinen osapuoli hyväksyy. (Tomperi 2016, 6.) Esimerkiksi osakeyhtiöissä hallintoelimet ovat tilintekovelvollisia osakkeenomistajille ja yhdistyksissä hallitusten jäsenet yhdistysten jäsenille. Jonkin tahon ollessa toiselle tilintekovelvollinen voidaan käyttää pakotteita tai sanktioita, jos toiminta ei täytä asetettuja vaatimuksia. (Riistama 1999, 26–27.) Yhteisöjen ja säätiöiden on usein hyvin vaikea valvoa asetettujen vaatimusten täyttymistä, ja sen vuoksi niille valitaan yksi tai useampi tilintarkastaja, jonka tehtävänä on tarkastaa kirjanpitoa, tilinpäätöstä sekä yhteisön hallintoa (Tomperi 2016, 6). Tilintekovelvollisuus voi perustua lakisääteisyyteen tai viranomaismääräykseen, osapuolten väliseen

sopimukseen tai tilintekovelvollisen tarpeeseen todistaa luotettavuus muille tahoille, esimerkiksi rahoittajille tai asiakkaille (Riistama 1999, 27–28).

Yhteisöissä, joissa tilintarkastaja on valittava, valinnan tekevät yhteisön omistajat tai jäsenet. Esimerkiksi osakeyhtiössä tilintarkastajan valitsevat yhtiökokoukseen osallistuvat osakkeenomistajat ja avoimessa yhtiössä yhtiömiehet yksimielisesti yhdessä. Säätiöissä tilintarkastajan valitsee hallitus. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 165.) Tilintarkastajan on perinteisesti ajateltu toimivan omistajien edustajana. Omistajien intressit eivät kuitenkaan usein eroa muiden sidosryhmien intresseistä, sillä on myös omistajien edun mukaista, että yritys hoitaa veloitteensa esimerkiksi velkojia sekä muita sopimuskumppaneitaan kohtaan. Myös lakien ja viranomaismääräysten noudattaminen on paitsi yhteiskunnallisesti tärkeää, myös omistajien edun mukaista. (Alakare ym. 2008, 17.)

Tilintarkastuksen lakisääteisyys tarve perustuu yhteiskunnan asettamiin vaatimuksiin. Etenkin arvopaperikaupassa on olennaista, että sijoittajat voivat luottaa yhtiöiden antamiin tietoihin. (Tomperi 2016, 9.) Myös muut sidosryhmät tarvitsevat tietoa, jota he eivät itse voi luotettavasti varmistaa. Tilintarkastuksen on perustuttava luottamukseen, jotta siitä voi olla yhteiskunnallista hyötyä. (Halonen & Steiner 2009, 16.)

2.2 Tilintarkastuksen tavoite

Tilintarkastuksen tavoitteena on tilintarkastajan lausunto siitä, että tilinpäätös on kaikilta olennaisilta osiltaan laadittu noudattaen voimassa olevaa tilinpäätösnormistoa. Sen lisäksi tilintarkastaja antaa lausunnon siitä, antaako tilinpäätös kirjanpitolain mukaisen oikean ja riittävän kuvan tilintarkastuskohteen toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta. Hallinnon tarkastuksen tavoite on selvittää, onko vastuullisen toiminta lainmukaista yhteisölainsäädännön perusteella. (Halonen & Steiner 2009, 14.)

Tilintarkastajan suorittama tilintarkastus kulminoituu raportointiin, joista tärkein raportti on julkinen tilintarkastuskertomus (Suomen Tilintarkastajat 2016a). Tilintarkastuksen perusteella annettaviin raportteihin kuuluvat myös tilinpäätösmerkintä sekä tarvittaessa tilintarkastuspöytäkirja (TTL 3: 4–7 §).

Tilintarkastuskertomus on kaikkein tärkein lakisääteisestä tilintarkastuksesta annettava raportti, jossa raportoidaan tarkastuksen tuloksista (Horsmanheimo & Steiner 2008, 328). Tilintarkastuskertomuksen sisältö määritellään tilintarkastuslaissa. Siinä on oltava lausunto, antavatko tilinpäätös ja toimintakertomus tilinpäätössäännösten mukaiset oikeat ja riittävät tiedot yhteisön toiminnan tuloksesta sekä taloudellisesta asemasta. Sen lisäksi lausunto annetaan siitä, ovatko tilikauden toimintakertomuksen ja tilinpäätöksen tiedot keskenään ristiriidattomia. Lausunto on vakiomuotoinen, kielteinen tai varauman sisältävä, ja jos lausuntoa ei voi antaa, on tilintarkastuskertomuksessa ilmoitettava siitä. Tilintarkastuskertomuksessa on myös huomautettava, jos joku tai jotkin yhtiön tai säätiön vastuuvollisista ovat syyllistyneet vahingonkorvausvelvollisuuteen mahdollisesti johtavaan tekoon tai laiminlyöntiin, rikkonut yhteisöä koskevaa lakia, yhtiöjärjestystä, yhtiösopimusta tai sääntöjä. (TTL 3: 5 §.)

Tilintarkastuskertomuksen informatiivisuutta ja sen vakiomuotoisuutta kohteesta riippumatta on kritisoitu. Tilintarkastuskertomusta on laajennettu, ja uusissa kertomuksissa annetaan lisätietoa seikoista, jotka edellyttävät merkittävää harkintaa, korkeamman riskin alueista sekä merkittävien tapahtumien vaikutuksista tilintarkastukseen. Lisäinformaatioon tottuminen voi viedä aikaa ja laaja tilintarkastuskertomus voi jäädä usein lukematta, mutta lisätieto voi olla hyvinkin hyödyllistä. (Tronberg 2016, 27–29.)

Tilinpäätösmerkintä on kuittausmerkinnän luonteinen tilintarkastuksen suorittamisesta annettava raportti. Tilintarkastuksen tekemisen jälkeen tilinpäätökseen on tehtävä merkintä, joka viittaa tilintarkastuskertomukseen. Tilinpäätösmerkintä tehdään tasekirjaan ja siinä todetaan, että tilintarkastus on suoritettu, tarkastuksen kohteena on ollut kyseinen tilinpäätös ja että tilintarkastuskertomus on an-

nettu. Tilinpäätösmerkintä on aina saman sisältöinen ja se päivätään. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 327.)

Tilintarkastuspöytäkirja voidaan esittää hallitukselle, hallintoneuvostolle, toimitusjohtajalle tai muulle vastuuvolliselle. Siinä esitetään huomautuksia seikoista, joita ei esitetä tilintarkastuskertomuksessa, ja toimitelimen, jolle pöytäkirja on annettu, on käsiteltävä se viipymättä sekä säilytettävä luotettavalla tavalla. (TTL 3: 7 §.)

2.3 Tilintarkastuksen toteutus ja tilintarkastajan tehtävät

Tilintarkastajalla on sekä lakiin perustuvia tehtäviä, että lakisääteisen tilintarkastuksen ulkopuolisia tehtäviä. Tilintarkastajan ydintehtävä voidaan määritellä siten, että siihen sisältyy se työ, jonka tilintarkastajan tehtävään valittu tilintarkastaja tai yhteisö tekee, jotta voi antaa tilintarkastuskertomuksen sekä myös muut laissa säädetyt raportit (Horsmanheimo & Steiner 2008, 21).

2.3.1 Tilintarkastusprosessi

Tilintarkastusprosessi alkaa tilintarkastuksen kokonaisstrategian eli yleissuunnitelman luomisesta. Se ohjaa suunnitelman laatimista tarkemmin. Tilintarkastussuunnittelussa on huomioitava muun muassa kohteen toiminnan luonne, kirjanpitojärjestelmä, sisäinen kontrollijärjestelmä, riskit, olennaisuus sekä työn ohjaus sekä valvonta. (Tomperi 2016, 40.) Kokonaisstrategia määrittelee tarkastuksen laajuuden, ajoituksen sekä suuntaamisen. Kokonaisstrategia auttaa päättämään muun muassa tilintarkastukseen käytettävien resurssien määrästä, milloin mitäkin resursseja käytetään ja miten resursseja johdetaan. (Halonen & Steiner 2009, 125–126.)

Tilintarkastuksen kokonaisstrategian laatimisen ohella muodostetaan tilintarkastussuunnitelma, joka on kokonaisstrategiaa yksityiskohtaisempi. Siinä on ku-

vaus tilintarkastustoimenpiteiden luonteesta, ajoituksesta ja laajuudesta. (Halonen & Steiner 2009, 131.) Tilintarkastussuunnitelma sisältää olennaisen virheen tai puutteen riskin arviointiin liittyvien toimenpiteiden kuvauksen, suunniteltujen toimenpiteiden luonteen, ajoituksen ja laajuuden kuvauksen sekä muut tarkastustoimenpiteet, joilla standardien mukaiseen tilintarkastukseen päästään (Tomperi 2016, 41).

Tilintarkastustyöstä merkittävä osa tehdään tilikauden aikana, etenkin suuremmissa yrityksissä. Tilikauden aikana tarkastus suoritetaan yleensä toimintokohtaisesti, tarkastuksen kohteena voi silloin olla esimerkiksi myynti- tai ostotoiminnot, varasto tai palkkahallinto. Toimintoja tarkastettaessa tavoitteena on varmistua siitä, että niihin liittyvät sisäiset kontrollit ovat tarkoituksenmukaisia ja että ne toimivat oikein. Sisäisiä kontroleja voivat olla esimerkiksi vaarallisten työyhdistelmien välttäminen tai erilaiset järjestelmiin rakennetut automaattiset järjestelmät. Jos sisäisten kontrollien arvioidaan olevan liian tehottomia, voi tilintarkastaja lisätä aineistotarkastusta. Tilikauden päättymisen jälkeen tarkastetaan lähinnä vain tilinpäätös. (Tomperi 2016, 55–57.)

2.3.2 Muut tilintarkastajan tehtävät

Tilintarkastajan tai tilintarkastusyhteisön tarjoamiin lisäpalveluihin kuuluvat muun muassa tilintarkastajan tekemät vapaaehtoiset erikoistarkastukset sekä neuvonanto ja konsultointi. Palveluvalikoima vaihtelee tilintarkastajien sekä tilintarkastusyhteisöjen kesken, sekä se muuttuu jatkuvasti, sillä kysynnän mukaan palveluita poistuu ja tulee lisää koko ajan. Tavallisimpia tilintarkastajien sekä tarkastusyhteisöjen tarjoamia palveluita ovat esimerkiksi veropalvelut, yritysjärjestelyt, IT-neuvontapalvelut, liikkeenjohdon konsultointipalvelut, ympäristö- ja yhteiskuntavastuupalvelut, henkilöstöraportoinnin tarkastus, corporate governance, riskienhallinta sekä sisäisen valvonnan kehittäminen ja tarkastus. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 32–46.)

Tilintarkastajan tehtäviin voi kuulua myös erityinen tarkastus. Se tarkoittaa osake- tai asunto-osakeyhtiössä suoritettavaa tarkastusta, joka kohdistuu yhtiön hallintoon tai kirjanpitoon päätyneeltä ajanjaksolta, tai tiettyihin toimenpiteisiin. Erityistä tarkastusta on ehdotettava yhtiökokouksessa ja hakemus voidaan tehdä, jos kaikista osakkeenomistajista vähintään yksi kymmenesosa tai kokouksessa edustetuista osakkeista yksi kolmasosa kannattaa sitä. Sitä haetaan aluehallintovirastolta, joka määrää yhden tai useamman tarkastajan suorittamaan tarkastusta. (OyL 7: 7 §.) Luonnollinen henkilö tai tilintarkastusyhteisö voi suorittaa erityisen tarkastuksen (OyL 7: 8 §).

3 Tilintarkastuslainsäädäntö ja muu normisto

Tilintarkastusta Suomessa ohjaa tilintarkastuslaki. Sen lisäksi tilintarkastukseen liittyviä säännöksiä löytyy myös muista yhteisölaeista, kuten osakeyhtiö-, osuuskunta-, yhdistys- sekä säätiölaeista. Julkishallinnon tilintarkastusta ohjaa laki julkishallinnon sekä -talouden tarkastuksesta. Myös tilintarkastusasetus sisältää tilintarkastukseen liittyviä säännöksiä. Muuhun noudatettavaan normistoon kuuluvat muun muassa Euroopan unionin tilintarkastusta koskevat säädökset sekä tilintarkastuksen ohjaus- ja valvontaorganisaatioiden ja tilintarkastajien omien järjestöjen antama ohjeistus hyvästä tilintarkastustavasta. (Tomperi 2016, 13–14.)

3.1 Kansainväliset tilintarkastusalan standardit

Kansainvälinen tilintarkastajaliitto International Federation of Accountants (myöhemmin IFAC) on perustettu vuonna 1977, jolloin silloinen KHT-yhdistys ry (nykyisin Suomen Tilintarkastajat ry) oli yksi perustajajäsenistä. Järjestö edustaa 2,9 miljoonaa taloushallintoalan ammattilaista sekä siihen kuuluu jäsenyhdistyksiä yli 130 maasta. (Suomen Tilintarkastajat 2016b.) Järjestön tehtäviin

kuuluvat taloushallinnon alan standardien kehittäminen ja niiden käyttöönoton edistäminen (IFAC 2016a).

IFAC:n alaisuudessa itsenäisenä toimielimenä toimii International Auditing and Assurance Standards Board (myöhemmin IAASB), jonka tehtävänä on asettaa laadukkaita kansainvälisiä standardeja tilintarkastukseen sekä varmennustointoihin (esimerkiksi tilinpäätöslukujen tai muun taloudellisen informaation varmennus), ja tätä kautta parantaa tilintarkastuskäytäntöjen laatua sekä yhtenäisyyttä sekä vahvistaa luottamusta alaan (IFAC 2016b). Näihin standardeihin kuuluvat myös kansainväliset tilintarkastusalan standardit, jotka toimivat hyvän tilintarkastustavan yhtenä perustana.

Kansainvälisiä tilintarkastusstandardeja eli ISA-standardeja sovelletaan tarkastettaessa taloudellista informaatiota, joka koskee mennyttä aikaa, ja ne on laadittu ajatellen tilintarkastusta, joka on riippumattoman tilintarkastajan laatima ja kohdistuu tilinpäätökseen. Standardit sisältävät tavoitteita ja vaatimuksia, joiden tarkoituksena on tukea tilintarkastajaa kohtuullisen varmuuden hankkimisessa. Sen lisäksi standardeihin kuuluu esimerkiksi niiden soveltamista koskevaa ohjeistusta. (IFAC 2012, 221–222.) Tilintarkastuslaissa edellytetään käyttämään näitä kansainvälisiä standardeja lainmukaisessa tilintarkastuksessa sen lisäksi, mitä tilintarkastuslaissa säädetään (TTL 3: 3 §).

3.2 Tilintarkastuslaki ja asetukset

Tilintarkastuslaki on tilintarkastajan ammatinharjoittamista sääntelevä laki. Se on luonteeltaan yksityissektorin tilintarkastusta sekä tilintarkastajaa koskeva yleislaki, jonka soveltamisala pääosin vastaa kirjanpitolain soveltamisalaa (Halonen & Steiner 2009, 28–29).

Tilintarkastuslaissa on yhteisöoikeudellisia säännöksiä. Näihin kuuluu esimerkiksi tilintarkastusta ja tilintarkastajaa yhteisöoikeudellisena toimielimenä koskevia säännöksiä, kuten tilintarkastusvelvollisuutta sekä tilintarkastajan kelpoisuut-

ta koskevat säännökset. Lakiin kuuluu myös hallinto-oikeudellisia säännöksiä, kuten tilintarkastajan hyväksymistä ja valvontaa sekä tilintarkastajamaksuja koskevat säännökset. Laista löytyy myös muun muassa elinkeino-oikeudellisia säännöksiä, sekä siihen liittyy myös rikosoikeudellista sisältöä. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 127.)

Tilintarkastuslakia on tarkennettu asetuksilla. Valtioneuvoston asetus tilintarkastuksesta (1377/2015) tarkentaa tilintarkastajan rekisteröintiin sekä ETA-alueen ulkopuolella hyväksytyyn tilintarkastajan rekisteröintiin liittyviä seikkoja. Se sisältää myös määräyksen, että Patentti- ja rekisterihallituksen alaisuudessa toimivan Tilintarkastusvalvonnan on julkaistava säännöllisesti työsuunnitelma sekä toimintakertomus. Työ- ja elinkeinoministeriön asetus tilintarkastajan hyväksymisedellytyksistä (1442/2015) sisältää luvut opintoja koskevista vaatimuksista, käytännön kokemusta koskevista vaatimuksista sekä tutkintoja ja erikoistumiskokeita koskevia säännöksiä. Asetuksesta löytyy myös luku hyväksymismenettelyä koskevista vaatimuksista.

3.3 Muut tilintarkastajaa koskevat säännökset

Tilintarkastusta suoritettaessa on myös noudatettava Euroopan unionin tilintarkastussäätelyä, johon kuuluu tilintarkastusasetus ja tilintarkastusdirektiivi. EU:n tilintarkastusasetus on voimassa sellaisenaan ja sen sisältämistä jäsenvaltio-optioiden käytöstä on säädetty tilintarkastuslaissa, kun taas tilintarkastusdirektiivin säännökset on mukautettu kansalliseen lainsäädäntöön (Karttunen & Torniainen 2015, 13–17).

Tilintarkastuslain (1141/2015) neljännessä luvussa sanotaan, että tilintarkastajan on noudatettava työssään hyvää tilintarkastustapaa. Hyvä tilintarkastustapa on tapaoikeutta, kuten esimerkiksi hyvä kirjanpitolata ja hyvä liiketapa (Halonen & Steiner 2009, 31–32). Se sisältää periaatteita sekä keinoja, joita noudattamalla hyvä tilintarkastustapa toteutuu. Periaatteisiin kuuluvat esimerkiksi objektiivisuus, rehellisyys ja huolellisuus. Keinoja hyvän tilintarkastustavan toteutta-

miseksi ovat työmenetelmät, joita huolelliset ammattilaiset yleisesti käyttävät. Keskeisiä lähteitä hyvälle tilintarkastustavalle ovat lakien ja asetusten lisäksi esimerkiksi viranomaisten päätökset ja kannanotot, tilintarkastusstandardit sekä alan ammattikirjallisuus ja havainnot siitä, kuinka ammattihenkilöt yleensä toimivat. Hyvää tilintarkastustapaa korostetaan, sillä lainsäädännössä ei voida tyhjentävästi luetella kaikkia tilintarkastajan velvollisuuksia jatkuvasti muuttuvassa toiminnossa. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 148.)

Tilintarkastuslaissa veloitetaan noudattamaan ammattieettisiä periaatteita. IFAC (2012, 19–24) on määritellyt eettiset vaatimukset, jotka tilintarkastajan on otettava huomioon toimiakseen yleisen edun mukaisesti. Eettisiin periaatteisiin kuuluu rehellisyys, joka tarkoittaa tasapuolisuutta, totuudenmukaisuutta, suoruutta ja vilpittömyyttä. Objektivisuuden periaatteen mukaan intressiristiriitojen ja toisten osapuolten epäasianmukaisen vaikutuksen ei saa antaa vaikuttaa työhön liittyvässä harkinnassa. Tilintarkastaja on myös velvollinen pitämään huolta ammatillisesta pätevydestään ja huolellisuudestaan, tarkoittaen ammatitaitonsa pitämistä vaadittavalla tasolla sekä tunnollista työskentelyä. Salassapitovelvollisuus on tilintarkastajan eettinen periaate, jonka mukaan ammattiin liittyvien suhteiden perusteella saatua luottamuksellista tietoa ei saa luovuttaa ulkopuoliselle, tai käyttää omaksi tai kolmannen osapuolen hyväksi. Yhtenä periaatteena on myös ammatillisen käyttäytymisen noudattaminen, jonka mukaan tilintarkastajan on vältettävä ammattikunnan mainetta heikentävää toimintaa sekä toimittava asiaankuuluvien lakien ja määräysten mukaisesti.

4 Tilintarkastuslainsäädännön muutokset

Hankalammat ajat taloudessa ovat vauhdittaneet tilintarkastuksen lainsäädännön kehittämistä sekä ulkomailla että Suomessa. Esimerkiksi Yhdysvalloissa suuret konkurssit ja taloudelliset skandaalit saivat valtiovarainministeriön julkaisemaan ensimmäiset ohjeet tilintarkastusta koskien, sekä myöhemmin tutki-
maan ammattia ja normien soveltuvuutta ja tehokkuutta. Suomessa tilintarkas-

tuksen kehittämiseen on vaikuttanut esimerkiksi 1990-luvun alun taloudellinen lama. (Riistama 1999, 18–19.) Tarvetta lainsäädännön kehittymiselle ovat lisänneet sekä kotimaiset että kansainväliset tilintarkastajille huonoa mainetta tuoneet talouselämän tapahtumat, joissa tilintarkastajan toiminnassa oli havaittu moitittavaa (Horsmanheimo & Steiner 2008, 126).

Ensimmäinen tilintarkastuslaki tuli Suomessa voimaan vuoden 1995 alussa. Tilintarkastuslailla pyrittiin vahvistamaan sidosryhmien luottamusta yhteisöön sekä yhdenmukaistamaan toimintaa. Tämän lisäksi tilintarkastajien raportointia pyrittiin kehittämään sekä täsmentämään tilintarkastusmenettelyä, ja sen lisäksi julkisen vallan tehtäviä järjestelmän kehittämisessä, valvonnassa sekä ohjaamisessa lisättiin. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 126.)

Ennen ensimmäisen varsinaisen tilintarkastuslain säätämistä tilintarkastukseen liittyvät säännökset löytyivät muun muassa osakeyhtiölaista sekä muista yhteisöjä koskevista laeista. Ensimmäisen tilintarkastuslain 936/1994 voimaantulon jälkeen Suomen lainsäädännön kannalta merkityksellistä on ollut sääntelyn kehittyminen Euroopan unionissa. Euroopan unionissa tilintarkastussääntelyn kehittyminen on 1990–2000-luvuilla ollut vilkasta, ja myös tilinpäätösraportointi on kehittynyt. (Alakare ym. 2008, 18–19.)

Viimeisimpien Suomessa tehtyjen tilintarkastuslainsäädännön muutosten taustalla ovat Euroopan unionin sääntelyssä tehdyt uudistukset sekä kansainvälisten ISA-standardien uudistukset (Fraktman 2016, 12–14). Tärkeimpinä säädöksinä muutosten takana ovat Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi tilinpäätösten ja konsolidoitujen tilinpäätösten lakisäätisestä tilintarkastuksesta annetun direktiivin 2006/43/EY muuttamisesta (2014/56/EY) sekä Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus yleisen edun kannalta merkittävien yhteisöjen lakisäätisestä tilintarkastusta koskevista erityisvaatimuksista ja komission päätöksen 2005/909/EY kumoamisesta (537/2014).

Tilintarkastuksen lainsäädännön kehittymisen taustalla on myös esimerkiksi kirjanpidon entistä pidemmälle menevä automatisointi. Tilintarkastus on kehit-

tymässä jatkossa yhä enemmän taloudellisten prosessien luotettavuuden varmistamiseen. Nämä muuttavat tilintarkastuksen työkenttää, jolloin tilintarkastajan menetelmiä on kehitettävä, ja tiimeissä tarvitaan tulevaisuudessa entistä monipuolisempaa osaamista. (Remes 2016a, 8–11.)

4.1 Vuoden 2007 lakimuutoksen seurauksia

Vuoden 1995 tilintarkastuslain säätämisen jälkeen uusi tilintarkastuslaki 459/2007 tuli voimaan 1.7.2007. Keskeinen syy tilintarkastuslain kokonaisuudistukselle oli toukokuussa 2006 annettu uusi tilintarkastusdirektiivi 2006/43/ETY. Vuoden 2007 uudistetun tilintarkastuslain tärkeimpänä lähteenä oli kuitenkin aikaisempi tilintarkastuslaki, jonka perusteella suurin osa pykälistä on laadittu, ja ne vastaavat toisiaan. Uusien pykälien perusteena on pääasiassa tilintarkastusdirektiivi. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 125.)

Tilintarkastuslain vuoden 2007 muutoksessa maallikkotilintarkastuksesta luovuttiin. Tilintarkastajaksi voitiin muutoksen jälkeen valita vain hyväksytty tilintarkastaja, KHT- tai HTM- tarkastaja tai -yhteisö. Lakimuutoksessa tehtiin myös vapautuksia kaikkein pienimpien yhteisöjen tilintarkastusvelvollisuuteen. Muutoksen jälkeen pieni yhteisö pystyi teettämään tarkastuksen vapaaehtoisesti, kuitenkin vain hyväksytyllä tilintarkastajalla. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 128–129.)

Lakimuutoksessa tehtiin myös muutoksia sääntelyyn niin, että laadunvarmistus, dokumentointivaatimukset sekä tilintarkastajan vastuu kiristyivät vaatien enemmän resursseja. Raportointivaatimukset muuttuivat siten, että viiden lausunnon sijaan tilintarkastajan on annettava vain kaksi pakollista lausuntoa. Myös riippumattomuussäännökset kiristyivät, ja rikosvastuu laajentui. Tilintarkastaja ei saanut enää lakimuutoksen jälkeen tarkastaa yhteisöjä, jonka osakkeita tai osuuksia omistaa. Tilintarkastuksen valvonta tehostui sekä kansainvälistyi. Ensimmäistä kertaa laissa säädettiin tilintarkastuksen kansainvälisestä valvontayhteistyöstä ja laadunvarmistuksesta. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 128–129.)

4.2 Lainsäädännön muutokset 1.1.2016

Direktiivi 2014/56/EY annettiin 16.4.2014. Siinä säädetään esimerkiksi lakisääteisiä tilintarkastuksia tekevien henkilöiden hyväksymistä ja rekisteröimistä koskevien sääntöjen yhdenmukaistamisesta, jotta heihin sovellettavat vaatimukset olisivat avoimempia, ja he voisivat hoitaa tehtäväänsä riippumattomammin ja objektiivisemmin. Lakisääteisten tilintarkastajien valvontaa lujitettiin lisäämällä viranomaisten riippumattomuutta sekä antamalla heille lisää toimintavaltuuksia tilintarkastajien tarjoamien tilintarkastuspalveluiden yhteydessä tapahtuvien rikkomusten havaitsemiseksi ja estämiseksi. Muutoksia tehtiin sijoittajansuojan vahvistamiseksi. Direktiivin mukaan valvonnan avoimuuden parantamiseksi oli kunkin jäsenvaltion nimettävä yksi viranomainen, joka on vastuussa julkisesta valvonnasta. (2014/56/EY.)

Eduskunta hyväksyi Suomen uuden tilintarkastuslain 12.3.2015, ja se tuli voimaan 1.1.2016. Samaan aikaan myös laki julkishallinnon ja -talouden tarkastuksesta astui voimaan. Professori Jukka Mähösen (2015, 26–29) artikkelissa ”Tilintarkastus tiukempaan valvontaan” kerrotaan uudistuksen keskeisimmistä muutoksista ja vaikutuksista. Mähösen mukaan lakimuutos vaikuttaa etenkin tilintarkastajien hyväksymiseen sekä valvontaan. Uudet säännökset keskittyvät tilintarkastajien hyväksymiseen, rekisteröintiin, valvontaan, sanktioihin ja muutoksenhakuun, mutta tilintarkastuksen sisältöä ei ole muutettu tämän lakimuutoksen yhteydessä.

4.2.1 Valvonnan uudistus

Vuonna 2007 säädetyin tilintarkastuslain mukaan tilintarkastusalan valvontaelimet olivat valtion tilintarkastuslautakunta (VALA), Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunta (TILA) sekä kauppakamarien tilintarkastusvaliokunnat (TIVA). Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnan tehtäviin kuuluivat esimerkiksi KHT-tilintarkastajien ja -yhteisöjen hyväksyminen, hyväksymisen lakkauttamista koskevat päätökset, tilintarkastajarekisterin ylläpitäminen, laa-

dunvarmistuksen valvonta sekä valvontaan liittyvä ohjaus ja kehittäminen sekä kansainvälinen valvontayhteistyö. Yleisesti ottaen kaikki KHT-yhteisöjen hyväksymiseen ja toimintaan liittyvät asiat kuuluivat TILA:lle. HTM-tilintarkastajien sekä -yhteisöjen hyväksymiseen ja valvontaan liittyvät toimet kuuluivat alueellisten kauppakamarien tilintarkastusvaliokunnille, kuten myös laadunvarmistukseen liittyvä valvonta. Valtion tilintarkastuslautakunta toimi työ- ja elinkeinoministeriön yhteydessä. VALA:n tehtäviin kuului esimerkiksi muutoksenhaku TILA:n ja TIVA:n päätöksiin sekä huolehtiminen tilintarkastuksen yleisestä ohjauksesta, kehittämisestä ja valvonnasta. VALA:n tekemiin päätöksiin oli mahdollista hakea muutosta valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen. (Halonen & Steiner 2009, 21–22.)

Uuden tilintarkastuslain mukaan kaikkien tilintarkastajien hyväksyntä, rekisteröinti ja valvonta keskitetään nykyisin Patentti- ja rekisterihallituksessa toimivalle Tilintarkastusvalvonnalle. Sen toimiin kuuluvat tilintarkastajien hyväksyminen, hyväksymisjärjestelmän kehittäminen, valvominen että tilintarkastajat toimivat lain mukaan, laadunvalvonta sekä laadunvalvontajärjestelmän kehittäminen, kansainvälinen yhteistyö sekä muut sille laissa säädetyt tehtävät. Tilintarkastusvalvonnan alaisuudessa toimii myös uusi, ratkaisuisaan itsenäinen tilintarkastuslautakunta. Tilintarkastuslautakunnan tehtävänä on ratkaista tilintarkastuslaissa tarkoitetut asiat, jotka liittyvät yleiseen ohjaukseen ja kehittämiseen, hallinnollisten seuraamuksien määräämiseen sekä oikaisuvaatimukseen Tilintarkastusvalvonnan päätöksiin tai muutoksenhakuun hallinto-oikeuden päätöksiin. Aikaisemmat, kauppakamarien alaisuudessa toimivat valvontaelimet lakkasivat valvonnan siirtyessä Patentti- ja rekisterihallituksen alaisuuteen. (Mähönen 2015, 26–29.)

4.2.2 Tutkintouudistus

Aikaisemman tilintarkastuslain mukaan hyväksytyistä tilintarkastajista tai tilintarkastusyhteisöistä käytettiin nimityksiä KHT- ja HTM- tilintarkastaja sekä KHT- ja HTM-yhteisö. Lyhenne HTM on tullut sanoista ”hyväksytty tilimies”. HTM-

tilintarkastajalla tarkoitettiin kumotussa tilintarkastuslaissa kauppakamarin tilintarkastusvaliokunnan hyväksymää tilintarkastajaa. Horsmanheimon ja Steinerin (2008, 47–49) mukaan HTM-tarkastajat toimivat KHT-tarkastajia useammin tilintarkastajana kuulumatta tilintarkastusyhteisöön. Yleensä he toimivat yksityisinä ammatinharjoittajina, ja usein myös muussa kuin tilintarkastajan ammatissa tehden tilintarkastustöitä muun työn ohella.

KHT-tilintarkastajilla tai -yhteisöllä tarkoitettiin ennen lakiuudistusta Keskukskauppakamarin tilintarkastuslautakunnan hyväksymää tilintarkastajaa tai tilintarkastusyhteisöä. Kumotun lain mukaan KHT- ja HTM-tilintarkastajien kelpoisuus eroaa siten, että vain KHT-tarkastaja tai -yhteisö voi toimia ainoana tilintarkastajana myös suurissa ja listatuissa yrityksissä. KHT-tarkastajat toimivat useimmiten tilintarkastustiimeissä muiden asiantuntijoiden kanssa ja työskentelevät tilintarkastusyrietysten palveluksessa. JHTT-tilintarkastajalla tai JHTT-yhteisöllä tarkoitettiin julkishallinnon ja -talouden tilintarkastajia, jotka yleensä toimivat joko kuntien tai valtion tilintarkastustehtävissä. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 47–50.)

Lakimuutoksen jälkeen vuoden 2016 alusta tilintarkastajien ammattinimikkeissä sekä tutkinnoissa tehtiin muutoksia. Tilintarkastustoimialan perustutkinto on nimeltään HT-tutkinto. Sen lisäksi perustutkintoa voi täydentää suorittamalla KHT-erikoistumistutkinnon, jonka suorittamisen jälkeen voi toimia tarkastajana yleisen edun kannalta merkittävässä yhteisössä tai JHT-erikoistumistutkinnon, jolle on hyväksytty julkishallinnon tai -talouden tilintarkastajan erikoispätevyys. Uudistuksen myötä tilintarkastusyhteisöjen luokittelusta HTM- tai KHT-yhteisöksi luovuttiin. Tämän sijaan kaikista yhteisöistä käytetään nimitystä tilintarkastusyhteisö. (Mähönen 2015, 26–29.)

4.3 Lainsäädännön muutokset 19.8.2016

Tilintarkastuslain muutostyö ei päättynyt tammikuun 2016 lakimuutokseen. Tämän muutoksen jälkeen tilintarkastuslakiin tehtiin uusia muutoksia, jotka tulivat

voimaan 19.8.2016. Keskeisimmät muutokset koskivat tilintarkastuksen kohdetta ja tilintarkastuskertomuksen sisältöä, se sisälsi yleisen edun kannalta merkittävien yhteisöjen lisäsäännöksiä ja sillä tehtiin muutoksia myös seuraamusjärjestelmiin.

4.3.1 Tilintarkastuksen kohde ja tilintarkastuskertomus

Tilintarkastuksen kohteena on lakimuutoksen jälkeen yhteisön tai säätiön tilikauden aikainen kirjanpito, tilinpäätös sekä hallinto. Toimintakertomus ei enää kuulu tilintarkastuksen kohteeseen, mutta siitä on kuitenkin lausuttava tilintarkastuskertomuksessa, kuten Euroopan unionin direktiivi edellyttää. Se edellyttää, että toimintakertomuksen osalta lausunto annetaan sovellettavien säännösten noudattamisesta ja siitä, ovatko toimintakertomuksen sekä tilinpäätöksen tiedot yhdenmukaisia. (Suomen Tilintarkastajat ry 2016c.)

Uusitun tilintarkastuslain mukaan tilintarkastuksesta on annettava tilintarkastuskertomus, joka poikkeaa sisällöltään kumotun lain vaatimuksista. Lain mukaan tilintarkastuskertomuksessa on annettava tarpeenmukaiset lisätiedot seikoista, joihin tilintarkastaja kiinnittää erityisesti huomiota, ja jotka voivat olennaisesti antaa aihetta epäillä yhteisön kykyä jatkaa toimintaansa. Tilintarkastuskertomuksessa on myös todettava, jos tilintarkastaja on havainnut olennaisia virheitä toimintakertomuksessa, ja ilmoitettava näiden virheiden luonteesta. Jos yhteisöllä on enemmän kuin yksi tilintarkastaja, on heidän annettava yhteinen tilintarkastuskertomus, mutta jos he ovat erimielisiä tilintarkastuskertomuksessa annettavasta lausunnosta, heidän on esitettävä omat kantansa ja perusteltava ne. (TTL 3: 5 §.)

4.3.2 Seuraamusjärjestelmä

Tilintarkastuslain luvussa 10 säädetään seuraamuksista, joihin kuuluvat huomautus, varoitus, hyväksymisen peruuttaminen sekä määräaikainen kiello toi-

mia tilintarkastajan tehtävissä tai tilintarkastusyhteisön hallintoelimissä. Näistä uutena lakiin on tullut määräaikaiset kiellot tilintarkastajan tai tilintarkastusyhteisön hallintoelimissä toimimiseen. Näiden lisäksi laissa on säädetty seuraamusmaksusta, jonka voi määrätä, jos tilintarkastaja rikkoo jäähdyttelyaikaa siirtyessään tilintarkastusasiakkaan palvelukseen. (Suomen Tilintarkastajat ry 2016c.)

Tilintarkastaja ei saa ottaa vastaan esimerkiksi tarkastetun yhtiön johtoon kuuluvan avainhenkilön tehtäviä tai tarkastusvaliokunnan jäsenen tehtäviä ennen kuin vähintään vuosi on kulunut tilintarkastuksesta. Yleisen edun kannalta merkittävien yhteisöjen kohdalla aika on kaksi vuotta. (TTL 4: 11§.) Seuraamusmaksu voi olla suuruudeltaan enintään 50 000 euroa, ja se on määrätty suoritettavaksi valtiolle (TTL 10: 5 §).

4.3.3 Yleisen edun kannalta merkittävien yhteisöjen lisäsäännökset

Yleisen edun kannalta merkittävällä yhteisöllä eli PIE-yhteisöllä tarkoitetaan kirjanpitolain mukaan suomalaista yhteisöä, jonka liikkeeseen laskema osake tai muu arvopaperi on kaupankäynnin kohteena säännellyllä markkinalla, se on luottolaitos tai vakuutusyhtiölaissa tarkoitettu vakuutusyhtiö (kirjanpitolaki 1: 9 §). Näiden yhteisöjen tilintarkastuksessa noudatetaan EU:n tilintarkastusasetusta 537/2014, joka on annettu 16.4.2014. Asetus sisältää säädöksiä tilintarkastuksesta maksettavista palkkioista, kiellosta tarjota tiettyjä muita kuin tilintarkastuspalveluita tarkastettavalle yhteisölle sekä säädöksen tilintarkastajan riippumattomuuteen kohdistuvien uhkien arvioimisesta. Euroopan unionin asetus on sellaisenaan voimassa kaikissa EU-valtioissa, mutta jäsenvaltioiden on annettava tarpeelliset säännökset varmistaakseen asetuksen tehokkaan soveltamisen.

Suomen uudistetun tilintarkastuslain (1141/2015) 5:3 § sisältää EU:n asetusta täydentäviä, PIE-yhteisöille tarjottavien muiden kuin tilintarkastuspalveluiden lisäsäännöksiä. Lisäsäännöksillä säännellään toimikausien enimmäiskestoja, tilintarkastajan erottamista tuomioistuimen päätöksellä, muiden kuin tilintarkas-

tuspalveluiden tarjoamista sekä muiden kuin tilintarkastuspalkkioiden enimmäismäärää. (TTL 5: 1–4 §.) Näiden lisäksi yksi keskeisimmistä PIE-yhteisöjä koskevista säädöksistä koskee tilintarkastuskertomusta, jonka on Euroopan unionin asetuksen 537/2014 mukaan annettava kuvaus merkittävimmistä arvioiduista olennaisen virheellisyyden riskeistä.

Tilintarkastusyhteisöjen firmarotaatio tulee EU:n uuden tilintarkastussäätelyn myötä pakolliseksi. Suomen tilintarkastuslain mukaan PIE-yhteisön tilintarkastajalla tai tilintarkastusyhteisöllä toimikausien yhteenlaskettu kesto voi olla enintään 10 vuotta. Tämän jälkeen tilintarkastajaksi voidaan valita sama tarkastaja tai yhteisö, jos tilintarkastus kilpailutetaan EU:n tilintarkastusasetuksen mukaisesti. Kilpailutusta edeltävän ja seuraavan toimikauden yhteiskesto saa olla enintään 20 vuotta. Tämän lisäksi tilintarkastajan toimikausi saadaan poikkeuksellisesti pidentää 24 vuoteen, jos useampi kuin yksi tilintarkastaja tai tilintarkastusyhteisö on valittuna yhtäaikaisesti, ja nämä tilintarkastajat antavat yhteisen tilintarkastuskertomuksen. (TTL 5: 1 §.)

Lain mukaan tilintarkastaja tai tilintarkastusyhteisö voi tarjota tarkastuksen kohteelle arvonmääritys- ja veropalveluita, jos ne liittyvät verolomakkeiden täyttämiseen, julkisten tukien tai verokannustimien yksilöimiseen, avustamiseen verotarkastuksessa, verojen laskemiseen tai veroneuvontaan. Nämä eivät kuitenkaan saa suoraan vaikuttaa, tai niillä saa olla vain vähäinen vaikutus tarkastettavaan tilinpäätökseen, ja tarkastajan on noudatettava ammattieettisiä periaatteita sekä määräyksiä riippumattomuudesta. (TTL 5: 3 §.) Muille kuin tilintarkastuspalveluille on myös säädetty palkkiokatto. EU:n tilintarkastusasetuksen mukaan muiden kuin tilintarkastuspalveluiden kolmen peräkkäisen tilikauden kokonaispalkkiot saavat olla korkeintaan 70 prosenttia lakisääteisen tilintarkastuksen palkkioiden keskiarvosta kolmen viimeisen tilikauden aikana (537/2014).

5 Tilintarkastuslain muutosten vaikutukset

1.1.2016 voimaan tulleen lain keskeiset muutokset olivat valvonnan uudistus ja tutkintouudistus. Tilintarkastuksen sisältöön tämä muutos ei vaikuttanut. Mähösen (2015, 26–29) mukaan muutos oli merkittävä, koska sillä vastattiin eduskunnan lausumaan, joka annettiin vuoden 2007 tilintarkastuslakia hyväksyttäessä. Vuonna 2016 tehdyt muutokset tilintarkastuslaissa vaikuttivat eniten PIE-yhteisöjen tilintarkastuksiin sekä näiden yhteisöjen tilintarkastuksia suorittavien tilintarkastajien työhön.

5.1 Tammikuussa 2016 voimaan tulleen lain vaikutukset

Tilintarkastajien tutkintouudistuksen myötä HT-tutkinto on toimialan perustutkinto, jota täydennetään yleisen edun kannalta merkittävien yhteisöjen tilintarkastajan KHT-tutkinnolla tai julkishallinnon ja -talouden tilintarkastajan JHT-tutkinnolla. Muutoksen jälkeen HTM- ja KHT-tilintarkastajilta tai -yhteisöiltä vaadittiin rekisteröityminen kolmen kuukauden kuluessa HT- tai KHT-tilintarkastajaksi tai tilintarkastusyhteisöksi. (Mähönen 2015, 26–29.) HT-tilintarkastajatutkinto vastaa kuitenkin opintovaatimuksiltaan HTM-tutkinnon opintovaatimuksia (Balanssi 2016, 38–39). Vaikka tilintarkastuslaki edellyttääkin uusia tutkintoja, tutkinnon suorittamisen koekäytäntöihin ei ole tulossa suuria muutoksia (Remes 2016a, 8–11). Tutkintouudistuksella on vähäisempi merkitys alalla jo toimiville tilintarkastajille. Rekisteröitymisen lisäksi ei muuta vaadita kuin JHTT-tilintarkastajilta, joiden on suoritettava siirtymäkoee saadakseen JHT-tilintarkastajan pätevyyden, johon uuden lain mukaan kuuluu myös HT-pätevyys. (Suomen Tilintarkastajat 2016d.)

Balanssi-lehdessä julkaistussa Matti Remeksen kirjoittamassa artikkelissa (2016) on haastateltu uuden Tilintarkastusvalvonnan johtaja Riikka Harjulaa. Valvonnan uudistuksen myötä kaikkien tilintarkastajien hyväksyminen, rekiste-

röinti ja valvonta keskitetään Patentti- ja rekisterihallituksessa toimivalle Tilintarkastusvalvonnalle. Harjulan mukaan uusi Tilintarkastusvalvonta painottaa enemmän ennakoivaa laadunvalvontaa, ja laaduntarkastuksista tulee tavanomaista ja jatkuvaa valvontaa. Harjulan mukaan jatkossa valvonnan tasapuolisuuteen kiinnitetään huomiota, ja tämä vaatii Tilintarkastusvalvonnalta enemmän työtä. Aikaisemmin PIE-yhteisöissä toimivat tilintarkastajat ovat saaneet laadunvarmistuksen suorittamisesta merkinnän, kun laadunvarmistusjärjestelmä on tarkastettu heidän tilintarkastusyhteisössään. Joidenkin tilintarkastajien työtä on käyty läpi tekemällä pistokokeita. Jatkossa läpi käydään jokaisen yksittäisen tilintarkastajan työtä. Ensisijainen tavoite valvonnan lisäämisellä ei ole löytää virheitä tilintarkastajien työstä, vaan saada alaa kehittymään. (Remes 2016a, 8–11.)

Elinkeinoelämän keskusliitto EK on tehnyt lausunnon Työ- ja elinkeinoministeriön pyynnöstä koskien Tilintarkastajien tutkinnot ja valvonta -työryhmän raporttia. Lausunto ottaa kantaa tilintarkastajajärjestelmän kokonaisuudistuksiin. Elinkeinoelämän keskusliiton mukaan on tärkeää selkeyttää sekä yksinkertaistaa tilintarkastajajärjestelmää alan kansallisen ja kansainvälisen toimintaympäristön muutoksista johtuen. Tutkintouudistuksen myötä valvonta- ja hyväksymisorganisaatiot oli mahdollista yhdistää, ja näin päällekkäisistä ja rinnakkaisista organisaatioista voitiin luopua. Ongelmana ei suoranaisesti ollut usean tilintarkastajaluokan järjestelmä, vaan niiden valvonnassa, laaduntarkastusten yhtäläisyydessä ja tasalaatuisuudessa olevat erot. Nämä ongelmat on mahdollista ratkaista tehdyillä muutoksilla säilyttäen entisen järjestelmän edut. Julkisen sektorin tilintarkastuksiin suuntautuvilla on nykyisin myös yksityisen sektorin tilintarkastajan perusammattipätevyys, ja tämä parantaa lausunnon mukaan julkisen sektorin tilintarkastajien kilpailukykyä. (Elinkeinoelämän keskusliitto EK 2013.)

Elinkeinoelämän keskusliiton lausunnossa kannatetaan tilintarkastajien valvonnan keskittämistä yhdelle valvojalle. Lausunnon mukaan uuden Tilintarkastusvalvonnan sijoittaminen Patentti- ja rekisterihallitukseen on kannattavaa. Patentti- ja rekisterihallituksen viranomaisaseman vuoksi tilintarkastajien valvonnan viranomaisluonne ja riippumattomuus lisääntyvät muutoksen myötä. Valvonnan

yhtenäistämisellä on merkitystä valvonnan tehokkuuden ja uskottavuuden sekä itse tilintarkastuksen uskottavuuden kannalta. (Elinkeinoelämän keskusliitto EK 2013.)

Lainmuutoksien yhteiskunnallisina vaikutuksina hallituksen esityksessä (70/2016 vp, 21) kerrotaan, että sääntelyn ja valvonnan lisäämisellä on positiivisia vaikutuksia tilintarkastajakunnan luottamuksen sekä arvostuksen edistämisessä. Muutoksen ajatellaan lisäävän luottamusta markkinoihin myös yleisesti.

5.2 Elokuussa 2016 voimaan tulleen lain vaikutukset

19.8.2016 voimaan tulleilla lakimuutoksilla oli suurempi vaikutus tilintarkastajan työhön. Näillä muutoksilla vaikutettiin tilintarkastuksen sisältöön poistamalla tilintarkastuslain kohteesta toimintakertomus, jolle on kuitenkin tehtävä tiettyjä muita toimenpiteitä. Näihin toimenpiteisiin kuuluvat esimerkiksi lausunto siitä, onko toimintakertomus laadittu sen laatimiseen sovellettavien sääntöjen mukaisesti, ja onko toimintakertomuksen ja tilinpäätöksen tiedot yhdenmukaisia. Tilintarkastuskertomuksessa on myös todettava, onko tilintarkastuksen yhteydessä havaittu olennaista virheellisyyttä toimintakertomuksessa, ja jos on, virheellisyyksien luonteesta on ilmoitettava. (Torniainen 2016, 48–52.) Hallituksen esityksen (70/2016 vp, 20) mukaan toimintakertomuksen poistaminen ei vaikuta juurikaan toimintakertomuksen tarkastamiseen käytettävään tuntimäärään, vaan se tulee mahdollisesti vaikuttamaan vain tarkastamisen luonteeseen. Koska toimintakertomuksen läpikäymiseen käytettävä aika ei tule vähenemään, kohteen rajoittamisesta ei arvioida syntyvän kustannussäästöjä.

Tilintarkastusasiakkaat haluavat jatkossakin toimintakertomuksensa tarkastettavan, sillä sanallisen informaation saaminen antaa lisäymmärrystä yrityksen taloudellisesta tilanteesta KHT Kari Lydmanin (2016, 50–53) mukaan. Tilintarkastajien halutaan ottavan kantaa voitonjakoon ja vastuuvapauteen myös jatkossa, ja jos näistä seikoista ei mainita tilintarkastuskertomuksessa, kanta voi jäädä pimentoon. Uuden lain myötä toimintakertomuksen tarkastaminen ei muuttunut

vaikeammaksi tilintarkastajan kannalta. Lydmanin mukaan toimintakertomus on tärkeä osa tilinpäätösinformaation kokonaisuutta, ja sen on ehdottomasti kuuluttava tilintarkastuksen kohteeseen.

Tilintarkastuskertomus uudistui sekä sisällöltään että rakenteeltaan. Tilintarkastusasiantuntija Mirja Fraktman (2016, 12–14) kertoo uudistuksen sisällöstä sekä vaikutuksista. Hän kertoo, että merkittävin sisällöllinen vaatimus uudelle tilintarkastuskertomukselle on PIE-yhteisöjen kohdalla vaatimus esittää siinä merkittävimmät olennaiset virheellisyyden riskit, sekä tilintarkastajan menettelyn niitä kohtaan. Näillä muutoksilla tavoitellaan informatiivisempaa tilintarkastuskertomusta, josta sen lukijat saavat entistä yksityiskohtaisempaa tietoa tarkastuksen kohteesta. Tilintarkastajan on käytettävä ammatillista harkintaa, kommunikoida hallintoelinten kanssa raportoitavista seikoista ja perusteltava, miksi asian on katsottu olevan merkittävä. On myös kerrottava, kuinka seikkoja on käsitelty tilintarkastuksessa.

Timo Ritakallio kannustaa tilintarkastajia käyttämään uudistuksen tuomaa mahdollisuutta antaa enemmän informaatiota tilintarkastuskertomuksissa. Ritakallio toivoo etenkin sijoittajien näkökulmasta, että tilintarkastajat tekevät havaintoja esimerkiksi taseen goodwill-arvon suuruudesta sekä suhteesta omaan pääomaan tai markkinaan. Hänen huolenaan on kuitenkin se, ettei suhteellisen konservatiiviselta tilintarkastusalalta löydy rohkeutta ottaa kantaa asioihin, ja että tilintarkastuskertomukset säilyvät kuitenkin ennallaan. (Remes 2016b, 9–11.)

Tilintarkastuskertomusten kerrotaan muuttuvan kiinnostaviksi Anneli Hertsin artikkelissa, jossa on haastateltu Suomen Tilintarkastajat ry:n puheenjohtaja Petri Kettusta. Hertsi on kiinnittänyt huomiota tilintarkastajan työn kannalta olennaisiin muutoksiin, kuten siihen, että pörssiyritysten tilintarkastuskertomuksista tulee entistä yhtiökohtaisempia ja räätälöityjä kun tilintarkastajat nostavat tilintarkastuskertomuksessa esille muutamia yhtiön kannalta tärkeimpiä seikkoja. Tilintarkastajat sekä yhtiön hallinto keskustelevat etukäteen kertomuksen sisällöstä, ja tilintarkastajat joutuvat Kettusen mukaan perustelemaan valintansa

sekä selvittämään, kuinka tarkastus on tehty. Sen lisäksi, että sijoittajat sekä sidosryhmät saavat lisää informaatiota, on tämä uudistus tilintarkastajille myös mahdollisuus avata tilintarkastuksen sisältöä ja merkitystä enemmän kuin aikaisemmin. Kettusen mukaan uudistus vaatii tilintarkastajilta uudenlaisia kommunikointitaitoja ja kykyä perustella esille nostettuja asioita ymmärrettävällä kielellä myös suuremmalle yleisölle. (Hertsu 2016, 7.)

Seuraamusjärjestelmään tehdyt muutokset perustuvat EU:n uuteen tilintarkastussäätelyyn. Suomen tilintarkastajat ry:n lausunnossa työ- ja elinkeinoministeriölle on annettu yhdistyksen kanta lain muutoksiin lain säätämisvaiheessa. Sen mukaan seuraamusjärjestelmä, johon on aikaisemmin kuulunut huomautus, varoitus sekä hyväksymisen peruuttaminen, on ollut jo tarpeeksi kattava. Muokattaessa EU:n säätelyä kansalliseen säätelyyn muutoksia ei ollut Suomen tilintarkastajien lausunnon mukaan tarvetta tehdä kuin vain sen verran, kun EU-asetus sekä tilintarkastusdirektiivi vaativat. Tilintarkastusalan liian tiukka sääntely vaikuttaisi alan houkuttelevuuteen ja voisi vähentää alalle hakeutuvien määrää. (Suomen tilintarkastajat ry 2015e.)

Hallituksen esityksen (70/2016 vp, 19) mukaan seuraamusjärjestelmän muutosten arvellaan vaikeuttavan yksittäisen tilintarkastajan siirtymistä tarkastuskohteen palvelukseen. Jäähdyttelyajan kulumista vaaditaan seuraamusmaksun uhalla ennen kuin tarkastuskohteen palvelukseen voi siirtyä, ja se voi hankaloittaa toimeentulon hankkimista tämän jakson aikana. Se voi myös vaikuttaa yleisesti tilintarkastustoimialan ulkopuolelle siirtymiseen. Talousvaliokunnan mietinnössä 16/2016 vp (myöhemmin TaVM) todetaan, että direktiivin vaatimat aikamääreet ovat huomattavan pitkiä. Suomen tilintarkastajien työmarkkinat huomioiden ottaen sääntely jäähdyttelyjaksoissa voi aiheuttaa merkittäviä esteitä ammatilliselle kehitykselle, etenkin pääkaupunkiseudun ulkopuolella. Myös ajantasaisen ammattitaidon optimaaliselle käytölle voi aiheutua esteitä. Kansallisesti ei kuitenkaan voi säätää toisin, sillä kyseessä on pakottava Euroopan unionin sääntely. (TaVM 16/2016 vp.)

Muita PIE-yhteisöjä koskevia lainsäädännön muutoksia ovat esimerkiksi firmarotaatiota sekä muiden kuin tilintarkastuspalveluiden tarjoamista koskevat muutokset. Leena Linnainmaa (2012) esittää Keskuskauppakamarin kannan tilintarkastuslainsäädännön muutoksista, ja hänen mukaansa pakollinen firmarotaatio ei ole tarpeellinen eikä hyödyllinen. Tilintarkastajan perehtyminen kohdeyhtiöön on pitkä prosessi, sillä PIE-yhtiöiden toiminta voi olla hyvin laajaa sekä monimutkaista.

Tiina Torniainen ja Juha Karttunen (2015, 13–17) kirjoittavat artikkelissaan firmarotaatioon liittyvistä muutoksista ja niiden vaikutuksista. Uusien säädösten mukaan 10 vuotta on enimmäisaika, jonka tilintarkastusyhteisö saa olla vastuussa PIE-yhteisön tilintarkastuksesta, ja sen jälkeen vielä 10 vuotta, jos tilintarkastus kilpailutetaan. Näiden muutosten seurauksena on siirtymäsäännöksiä. Esimerkiksi jos tilintarkastussuhde on kestänyt yli 20 vuotta PIE-yhteisön ja tilintarkastusyhteisön välillä, on vuonna 2021 valittava uusi tilintarkastusyhteisö. Torniainen ja Karttunen kertovat siirtymäsäännöksen käytännössä johtavan siihen, että vuoden 2017 tilintarkastuksista on odotettavissa runsaasti tarjouskilpailuja.

Tarjouskilpailut PIE-yhteisöjen tilintarkastuksista ovat työläitä kaikille tilintarkastusyhteisöille jotka ovat mukana sekä asiakasyritykselle, sen johdolle ja organisaatiolle. Se voi aiheuttaa myös suuria kustannuksia, ja konsernin laajuisesti se on laaja ja suuritöinen operaatio, joka vaikuttaa kaikissa maissa, joissa konserni toimii. Yksi tärkeimmistä tekijöistä tilintarkastuksen laadun kannalta on asiakkaan toiminnan laaja tuntemus ja tilintarkastaja saavuttaa sen vasta, kun tilintarkastustyötä on tehty useamman tilikauden ajan samalle yritykselle. Tilintarkastajien sekä asiakkaiden kannalta on epäedullista, jos tilintarkastusyhteisöä vaihdetaan, sillä tilintarkastajat hyödyntävät työssään aikaisempina vuosina tehtyä tarkastustyötä. (Karttunen & Torniainen 2015, 13–17.)

Scott Bronson, Kathleen Harris ja Scott Whisenant ovat tehneet vuonna 2016 kansainvälisen tutkimuksen pakollisen tilintarkastajarotaation vaikutuksista. Tutkimuksen mukaan pakollista rotaatiota ajatellaan usein potentiaalisena tapana

parantaa tilintarkastuksen laatua. Rotaation tuomina hyötyinä mainitaan esimerkiksi objektiivisuutta mahdollisesti heikentävän taloudellisen siteen katkeaminen tilintarkastajan ja asiakkaan välillä, sekä tilintarkastusalan kilpailun lisääntyminen. Haitoiksi tutkimuksessa kerrotaan, että vaihdosten vuoksi tilintarkastajien asiakaskohtainen tieto vähenee. Kansainvälisesti pakollinen tilintarkastajarotaatio on otettu käyttöön jo useammassa maissa, ja tutkimuksen kohteeksi on otettu Italia, Etelä-Korea ja Brasilia. (Bronson, Harris & Whisenant 2016, 1–2) Tutkimuksen tulokset osoittivat, että tilintarkastuksen laatu paranee yleisesti alalla rotaatiosääntöjen käyttöönoton seurauksena. On kuitenkin selkeää, että tilintarkastuksen laatu heikkenee pakollisten tilintarkastajien vaihdosten aikana. (Bronson, Harris & Whisenant 2016, 47–48). Tässä tutkimuksessa sekä Karttusen ja Torniaisen (2015, 13–17) artikkelissa ollaan yhtä mieltä siitä, että firmarotaatiolla on vaikutuksia tilintarkastajien työhön asiakaskohtaisen tiedon vähentymisen vuoksi. Tronbergin mukaan on selkeää, että tuttavallisuus tilintarkastajan sekä yhtiön johdon välillä lisääntyy ajan myötä. Tällä voi olla vaikutusta tilintarkastajan objektiivisuuteen, ja siitä johtuen monet tahot ovat olleet rotaation kannalla. (Tronberg 2016, 27–29.)

Uudistuneen sääntelyn mukaan tilintarkastaja saa tarjota vai tiettyjä palveluita tilintarkastusasiakkaalleen. Linnanmaa (2012) kertoo, että liitännäis- ja oheispalveluiden tarjoamisen voimakas rajoittaminen vaikuttaa tilintarkastusalan osaamiseen heikentävästi. Hänen mukaansa tilintarkastusalan houkuttelevuus kääntyy, mikäli työntekijöiden mielenkiintoisina sekä haastavina pitämät työtehtävät poistuvat. Tilintarkastajien tehtäväkenttä supistuu uudistuksen myötä, ja tämän vuoksi osaaminen voi kaventua. Tilintarkastusten hän kertoo olevan Suomessa hyvin kilpailtuja, joten muiden palveluiden tarjoamisen rajoittaminen voi vaikuttaa siten, että tilintarkastuksia suorittavien on nostettava hintojaan. Myös Pellisen (2016, 70) tutkimuksen mukaan tilintarkastuksen operatiivisessa toiminnassa muutokset tilintarkastuslainsäädännössä koetaan negatiivisina ja sääntelykentän turhana laajentamisena. Jos sääntely otetaan vastaan mahdollisuutena, se voi kuitenkin olla tehokas apuväline varmistamaan tilintarkastajan riippumattomuutta.

Yhdysvalloissa on otettu käyttöön muita kuin tilintarkastuspalveluita koskevat säännökset jo 2000-luvun alussa. Yhdysvaltojen arvopaperimarkkinoita valvova elin, United States Securities and Exchange Commission (myöhemmin SEC) on julkaisussaan tilintarkastajien riippumattomuusvaatimuksista todennut, että muiden kuin tilintarkastuspalveluiden tarjoaminen voi saada tilintarkastusyhteisön taloudellisesti riippuvaiseksi asiakkaastaan. Tämä voi pienentää tilintarkastajan halua puuttua asiakkaan esittämään virheelliseen talousinformaatioon. Julkaisussa todetaan, että on olemassa pelko lakisääteisestä tilintarkastuksesta aiheutuvien maksujen laskemisesta liian alhaisiksi, niin että todellinen tuotto saadaan muiden kuin tilintarkastuspalveluiden myynnistä. Myös yritysten keskittyminen muiden kuin lakisääteisten tilintarkastuspalveluiden kehittämiseen voi vaikuttaa negatiivisesti tilintarkastuksen laatuun. Tilintarkastajan kannalta julkaisun mukaan voi muiden kuin tilintarkastuspalveluiden tarjoamisen rajoittamisella olla vaikutuksena tulojen pieneneminen. Sen lisäksi tilintarkastajat saattavat muita palveluita suorittamalla saada asiakaskohtaista tietoa, josta voi olla hyötyä lakisääteisestä tilintarkastusta suoritettaessa. Palveluiden rajoittamisella tämänkaltainen tieto voi jäädä saamatta. (SEC 2001.)

Kinnusen (2015, 73–74) pro gradu -tutkielman mukaan kiellettyjen neuvontapalveluiden lista sekä 70 prosentin palkkiokatto vähentävät tilintarkastajan ja asiakkaan taloudellista riippuvuussuhdetta sekä teoriassa vahvistaa riippumattomuutta ja tehostaa tilintarkastusmarkkinoita. Kinnusen mukaan nämä rajoitukset mahdollisesti voivat kuitenkin myös aiheuttaa kustannusten nousua tilintarkastusyhteisöille ja sitä kautta myös asiakkaille.

Myös hallituksen esityksessä 70/2016 todetaan, että uuden tilintarkastussääntelyn aiheuttamien uusien velvoitteiden johdosta tilintarkastusten kustannukset voivat nousta, sillä tilintarkastusyhteisöjen hallinnolliset kustannukset lisääntyvät. Liiketoiminnan harjoittamisen rajoittaminen sulkee pois tiettyjen toimintojen tarjoamista, ja se väistämättä vaikuttaa tulojen määrään. Tätä voidaan kuitenkin mahdollisesti kompensoida tarjoamalla näitä palveluita muille kuin omille tilintarkastusasiakkaille, joille lakisääteisestä tilintarkastusta tehdään. (HE 70/2016 vp, 18–20.)

5.3 Johtopäätökset tutkimuksen tuloksista

Johtopäätöksenä tutkimuksen tuloksista voidaan sanoa, että muutoksilla tilintarkastuslainsäädännössä on vaikutuksia tilintarkastajan työn luotettavuuden sekä tilintarkastuksesta saatavan informaation lisääntymiseen. Tutkintojen ja valvonnan muutoksilla lisätään tehokkuutta sekä uskottavuutta poistamalla päällekkäisiä organisaatioita ja keskittämällä valvontaa yhdelle viranomaiselle. Tarkoituksena oli parantaa laadunvalvontaa ja selkeyttää tutkintorakennetta.

Tärkeimpiä ja merkittävimpiä muutoksia olivat PIE-yhteisöjä koskevat muutokset liittyen tilintarkastuskertomukseen, firmarotaatioon sekä muiden kuin tilintarkastuspalveluiden tarjoamiseen ja niiden palkkiokattoon. Tilintarkastuskertomuksen on mahdollista tulevaisuudessa antaa lisää tietoa suuremmalle yleisölle, mutta tilintarkastajalta vaaditaan rohkeutta sekä uudenlaisia kommunikaatio- ja perustelutaitoja, että muutosten mahdollistamat hyödyt saadaan käyttöön.

Uudet, tiukennetut vaatimukset PIE-yhteisöjen tilintarkastuksia koskien voivat aiheuttaa suuritöisiä hallinnollisia projekteja, kuten kilpailutuksia. Vaikutuksina voivat olla myös tilintarkastajan asiakaskohtaisen tiedon vähentyminen, sekä tilintarkastajan ammattikentän supistuminen, jolloin muutokset voivat vaikuttaa alan houkuttelevuuteen negatiivisesti. Hallinnollisten kustannusten mahdollinen lisääntyminen ja palveluiden tarjoamisen rajoittaminen voivat aiheuttaa tulojen pienenemistä, nostaa kustannuksia sekä siten vaikuttaa myös hintoihin.

Muutosten kaikista vaikutuksista ei ole vielä varmaa tietoa. Esimerkiksi firmarotaation kannalta voi hyvinkin olla, että vaikutukset näkyvät vasta pitkällä tulevaisuudessa. Siksi ei voida varmuudella sanoa, onko rotaatiosta hyötyä Suomessa, mutta Bronsonin ym. (2016) kansainvälisen tutkimuksen perusteella yleisesti alan kannalta näin olisi. Suomessa on otettu käyttöön EU-säätelyn kannalta pisimmät mahdolliset ajat, ja tällä pyritään minimoimaan haittoja, joita tilintarkastajien vaihdoilla voi olla. Pitkät ajat yhden tilintarkastajan palveluksessa helpottavat tilintarkastajan työtä, kun tilintarkastajalle kertyy asiakaskohtaista tietoa ja edellisen kauden tarkastusta voidaan käyttää hyödyksi.

6 Pohdinta

Tilintarkastuslainsäädännössä on tapahtunut paljon muutoksia Euroopan unionin tasolla, ja siitä johtuen myös kansallisella tasolla. Muutokset sekä EU:n tilintarkastusdirektiivissä 2014/56/EU sekä EU:n tilintarkastusasetuksessa 537/2014 loivat tarpeen muuttaa Suomen tilintarkastuslainsäädäntöä.

Suurimmat vaikutukset vuoden 2016 lakimuutoksissa koskivat PIE-yhteisöjä tekevien tilintarkastajien työskentelyä. Nämä yhteisöt ovat yhteiskunnallisesti ja yleisen edun kannalta merkittäviä, minkä vuoksi sääntelyä niiden kohdalla tiukennettiin. Tällä pyritään varmistamaan luottamuksen säilyminen merkittävien yhteisöjen tilinpäätösinformaation oikeellisuuteen. Firmarotaatiolla ja muiden palveluiden tarjoamisen sääntelyllä pyritään parantamaan tilintarkastuksen luotettavuutta. Näiden muutosten taustalla vaikuttavat tilintarkastusalan tapahtumat, joissa tilintarkastajat ovat toiminnallaan heikentäneet tilintarkastuksen luotettavuutta. Muutoksilla pyrittiin lisäämään läpinäkyvyyttä yhteisöjen toimintaan, jotta tällaisia skandaaleja pystyttäisiin ehkäisemään. Muutosten taustalla on myös alan kehittymistarve toimintaympäristön muutosten mukana

Alan kannalta on siis hyödyllistä, että tilintarkastuksen luotettavuus ja informatiivisuus lisääntyvät. Tehdyillä muutoksilla voi kuitenkin olla vaikutusta alan houkuttelevuuteen. Houkuttelevuuden säilyttämisen kannalta tärkeää olisi, että tilintarkastusammattilaisten tehtävät säilyisivät monipuolisina, ja ettei seuraamusjärjestelmästä tehtäisi kohtuuttoman tiukkaa. Jos ammatin houkuttelevuus kärsii liiaksi, voi tulevaisuudessa olla edessä tilanne, jolloin alalle ei hakeudu tarpeeksi ammattilaisia, ja työntekijöistä voi pahimmassa tapauksessa olla pulaa.

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, kuinka lainsäädännön muutokset ovat vaikuttaneet tilintarkastukseen sekä tilintarkastajan työhön. Tutkimus vastasi asetettuihin tutkimuskysymyksiin hyvin ja täytti sille asetetut tavoitteet. Myös menetelmän valinta oli onnistunut, sillä laadullisella tutkimuksella pystyttiin selittämään ja kuvaamaan tutkittavaa ilmiötä ja vastaamaan asetettuihin tutkimus-

kysymyksiin. Opinnäytetyön prosessi on ollut mielenkiintoinen ja ammatillisen kehittymiseni kannalta hyödyllinen, sillä kiinnostus alaa kohtaan on tutkimusprosessin avulla kasvanut. Tutkimus on tukenut ammatillista kehittymistäni hyvin, ja uskon, että aiheen tuntemuksesta on minulle hyvin paljon hyötyä tulevaisuudessa. Aiheen ajankohtaisuuden vuoksi se on ollut erityisen kiinnostava, sekä myös haasteellinen, sillä luotettavaa aineistoa on saatavilla vain rajoitettusti.

Opinnäytetyön tulosten on oltava luotettavia. Laadullisen tutkimuksen luotettavuuskriteereinä käytetään esimerkiksi vahvistettavuutta sekä tulkinnan ristiriidattomuutta. Myös arvioitavuus, eli riittävä dokumentaatio lisää tutkimuksen luotettavuutta. Tämä tarkoittaa sitä, että kaikki tutkimuksen eri vaiheissa tehdyt ratkaisut on perusteltava. Tutkimuksen luotettavuutta voidaan lisätä keräämällä tietoa eri lähteistä ja vertaamalla saatua tietoa omaan tulkintaan. Sen lisäksi voidaan tarkastella eri tietolähteiden tuloksia ja sitä, tukevatko ne toisiaan. Laadullisessa tutkimuksessa myös saturaatio eli kylläntyminen on käyttökelpoinen luotettavuuden mittari. Kylläntyminen tarkoittaa eri lähteiden tarjoamien tutkimustulosten toistumista. (Kananen 2014, 152–153.) Opinnäytetyöni lähteenä on käytetty muun muassa lakeja ja muita viranomaistekstejä, jotka ovat lähteinä luotettavia. Tämän lisäksi aineistona käytettiin mahdollisimman ajantasaista kirjallisuutta sekä internetlähteitä. Näin tietoa saadaan kerättyä eri lähteistä, ja tutkimuksen luotettavuus lisääntyy. Aineistona käytetyt lehtiartikkelit ovat tilintarkastus- sekä taloushallinnon alan lehtiä, ja artikkeleiden kirjoittajat sekä niissä haastatellut ovat KHT-tilintarkastajia, tilintarkastusasiantuntijoita tai professoreita. Internetlähteiden valinnassa on käytetty lähdekriittisyyttä, sillä niiden luotettavuudessa voi olla puutteita, jos lähteitä ei arvioida kriittisesti. Tutkimuksessa on kerätty monipuolisesti aineistoa eri lähteistä niin, että tarpeellinen luotettavuuden taso saavutetaan.

Opinnäytetyön toteuttamiseen kuten kaikkeen tutkimuksen tekemiseen liittyy eettisiä kysymyksiä. Tutkimusetiikka eli hyvä tieteellinen käytäntö tarkoittaa yleisesti sovittujen pelisääntöjen noudattamista suhteessa kollegoihin, tutkimuskohteeseen, rahoittajiin sekä toimeksiantajiin. Tutkijoiden on käytettävä sellaisia

tiedonhankinta- sekä tutkimusmenetelmiä, jotka tiedeyhteisö on hyväksynyt. Tämän lisäksi tutkijan on toimittava rehellisesti ja vilpittömästi toisia tutkijoita sekä heidän työtä ja saavutuksia kohtaan. Toisten tutkijoiden saavutusten huomioiminen osoitetaan lähdeviittauksin, sekä esittämällä omat ja toisten tutkijoiden tulokset oikeassa valossa. (Vilka 2005, 29–31.)

Tämä tutkimus tarkastelee aihetta alalla työskentelevien näkökulmasta, joten tuloksista saattaisivat olla kiinnostuneita alalla työskentelevät ja alalle mahdollisesti pyrkivät tai siitä kiinnostuneet opiskelijat. Jatkossa tutkimusta olisi mahdollista kehittää tutkimalla lainsäädännön muutoksia tai alan yleistä kehitystä eri näkökulmasta, esimerkiksi asiakkaan tai alalla opiskelevien näkökulmasta. Myös eri menetelmiä käyttäen tutkimusta olisi mahdollista edelleen syventää, esimerkiksi tilintarkastajien haastatteluilla tai kyselytutkimuksella. Myös lain muutosten ajankohtaisuuden vuoksi kaikki vaikutukset eivät vielä välttämättä ole selkeitä. Myöhemmin tehtävillä tutkimuksilla voitaisiin selvittää, minkälaisia lakimuutoksen todelliset vaikutukset ovat olleet. Lainsäädäntö on edelleen muutosessa, joten jatkossa tutkimusta voisi tehdä myös siitä, millaiseksi lainsäädäntö on tulevaisuudessa muuttumassa.

Lähteet

- Alakare, S., Koskinen, H., Reinikainen, M., Sedig, R. & Simola, A-M. 2008. Uusi tilintarkastuslaki – Säännöksistä käytäntöön. Helsinki: KHT-media Oy.
- Bronson, S., Harris, K. & Whisenant, S. 2016. Mandatory Audit Firm Rotation: An International Investigation. <https://business.lsu.edu/Accounting/Documents/Bronson%20Harris%20Whisenant%20%20final%20double%20spaced%20with%20footnotes%20Nov%20%202016.pdf>. 2.2.2017.
- Elinkeinoelämän keskusliitto EK. 2013. Tilintarkastajien tutkinnot ja valvonta - työryhmän raportti (EK-2013-99). <https://ek.fi/ajankohtaista/2013/03/18/tilintarkastajien-tutkinnot-ja-valvonta-tyoryhman-raportti-ek-2013-99/>. 31.1.2017.
- Euroopan komissio. 2010. Vihreä kirja - Tilintarkastuspolitiikka: kriisin opetukset. <https://publications.europa.eu/fi/publication-detail/-/publication/08744053-2f56-415a-a985-7ceaef3d3b3a/language-fi>. 31.1.2017.
- Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus N:o 537/2014 yleisen edun kannalta merkittävien yhteisöjen lakisäätteistä tilintarkastusta koskevista erityisvaatimuksista ja komission päätöksen 2005/909/EY kumoamisesta. Euroopan unionin virallinen lehti. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/fi/TXT/?uri=CELEX%3A32014R0537>. 17.1.2017.
- Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2014/56/EY tilinpäätösten ja konsolidoitujen tilinpäätösten lakisäätteisestä tilintarkastuksesta annetun direktiivin 2006/43/EY muuttamisesta. Euroopan unionin virallinen lehti. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/ALL/?uri=CELEX:32014L0056>. 17.1.2017.
- Fraktman, M. 2016. Tilintarkastuskertomus uudistuu. Balanssi. (2). S. 12–14.
- Halonen, K. & Steiner, M-L. 2009. Tilintarkastusprosessi käytännössä. Helsinki: WSOYPro.
- HE 70/2016 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi tilintarkastuslain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.
- Hertsi, A. 2016. Tilintarkastuskertomukset muuttuvat kiinnostaviksi. Kauppalehti 214/2016. 7.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Hirvonen, A. 2011. Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Helsingin yliopisto. http://www.helsinki.fi/oikeustiede/tutkimus_ja_julkaisut/julkaisut/yleinen_oikeustiede/hirvonen_mitka_metodit.pdf. 20.2.2017.
- Horsmanheimo, P. & Steiner, M-L. 2008. Tilintarkastus – asiakkaan opas. Helsinki, WSOYPro.
- International Federation of Accountants. 2012. Kansainväliset tilintarkastusalan standardit: Eettiset säännöt tilintarkastusammattilaisille ja Kansainväliset laadunvalvontaa, tilintarkastusta, yleisluontoista tarkastusta, muita varmennuspalveluita ja liitännäispalveluita koskevat standardit ja muut ohjeet. Helsinki: KHT-Media Oy.

- International Federation of Accountants. 2016a. Organization overview. <https://www.ifac.org/about-ifac/organization-overview>. 5.11.2016.
- International Federation of Accountants. 2016b. The International Auditing and Assurance Standards Board. <https://www.iaasb.org/>. 5.11.2016.
- Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja.
- Karttunen, J. & Torniainen, T. 2015. PIE-yhteisöjen tilintarkastusta koskevat ehdotukset. *Balanssi* 6/2015. 13–17.
- Kinnunen, M. 2015. Tilintarkastuksen odotuskuilu ja lakisääteisen tilintarkastajan tarjoamat neuvontapalvelut Suomessa: Euroopan unionin uuden tilintarkastuslainsäädännön vaikutuksista. Tampereen yliopisto. Johtamiskorkeakoulu. Pro gradu -tutkielma. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201504221340>. 8.2.2017.
- Kirjanpitolaki 1336/1997.
- Kosonen, L. 2005. Vaarinpidoista virtuaaliin - Sata vuotta suomalaista tilintarkastusta. Väitöskirja. Lappeenranta teknillinen yliopisto. Kauppateiden tiedekunta. www.doria.fi/bitstream/handle/10024/31147/TMP.objres.90.pdf?sequence=20. 20.2.2017.
- Linnainmaa, L. 2012. Tilintarkastusdirektiivin muuttaminen ja asetus yleisen edun kannalta merkittävien yhteisöjen tilintarkastusta koskevista erityisvaatimuksista <http://kauppakamari.fi/statement-archive/tilintarkastusdirektiivin-muuttaminen-ja-asetus-yleisen-edun-kannalta-merkitt%c3%a4vien-yhteis%c3%b6jen-tilintarkastusta-koskevista-erityisvaatimuksista/>. 22.1.2017.
- Lydman, K. 2016. Tilintarkastuksella on merkitys. *Balanssi*. (6). S. 50–53.
- Mähönen, J. 2015. Tilintarkastus tiukempaan valvontaan. *Tilisanomat* 36. (4). S. 26–29.
- Osakeyhtiölaki 624/2006.
- Patentti- ja rekisterihallitus. 2016. Tilintarkastusalan markkinaseurantaraportti 2015. https://www.prh.fi/stc/attachments/tilintarkastusvalvonta/Market_monitoring_yhteenvetoraportti.pdf. 8.7.2017.
- Pellinen, J. 2016. Uudistuvan tilintarkastuslain vaikutus riippumattomuuteen suomalaisten PIE-yhtiöiden lakisääteisessä tilintarkastuksessa. Tampereen yliopisto. Johtamiskorkeakoulu. Pro gradu -tutkielma. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201606171927>. 8.2.2017.
- Riistama, V. 1999. Tilintarkastuksen teoria ja käytäntö. Porvoo: WSOY.
- Remes, M. 2016a. Ennakoiva laadunvalvonta kehittää tilintarkastusalaa - Riikka Harjulan haastattelu. *Balanssi*. (2). S. 8–11.
- Remes, M. 2016b. Sijoittaja toivoo tilintarkastajalta lisätietoa - Timo Ritakallion haastattelu. *Balanssi*. (6). S. 9–11.
- Suomen Tilintarkastajat Ry. 2016a. Mitä on tilintarkastus? <http://www.suomentilintarkastajat.fi/yhdistys/hyva-tilintarkastustapa/mita-on-tilintarkastus>. 6.11.2016.
- Suomen Tilintarkastajat Ry. 2016b. Tilintarkastusalan kansainvälinen verkosto. <http://www.suomentilintarkastajat.fi/yhdistys/tilintarkastusalan-kansainvalinen-verkosto>. 6.11.2016.
- Suomen Tilintarkastajat ry. 2016c. Uudistunut tilintarkastuslaki tullut voimaan. <http://www.suomentilintarkastajat.fi/yhdistys/edunvalvontaa-ja->

- saantelyhankkeita/tilintarkastuslain-uudistus/uudistunut-tilintarkastuslaki-tullut-voimaan. 9.11.2016.
- Suomen Tilintarkastajat ry. 2016d. Tilintarkastuslaki 1.1.2016 alkaen. <http://www.suomentilintarkastajat.fi/yhdistys/edunvalvontaa-ja-saantelyhankkeita/tilintarkastuslaki-1.1.2016-alkaen>. 8.1.2017.
- Suomen Tilintarkastajat ry. 2016e. Lausunto työ- ja elinkeinoministeriön tilintarkastuslain muutokset -työryhmän mietinnöstä. <http://www.suomentilintarkastajat.fi/content/download/3414/54481/version/2/file/Tilintarkastuslain+muutokset+ty%C3%B6ryhm%C3%A4n+mietint%C3%B6+07+01+2016.docx.pdf>. 2.2.2017.
- TaVM 16/2016 vp. Talousvaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi tilintarkastuslain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.
- Tilintarkastajien tutkintovalmennus päivitettiin tutkintouudistuksen vaatimusten mukaisesti. 2016. Balanssi. (1). S. 38–39.
- Tilintarkastuslaki 1141/2015.
- Tomperi, S. 2016. Tilintarkastus – normeista käytäntöön. Helsinki: Edita
- Torniainen, T. 2016. Tilintarkastuksen EU-reformin kansallinen toimeenpano loppusuoralla. Balanssi (3). S. 48–52.
- Tronberg, P. 2016. Tilintarkastus – teoria, käytäntö vai politiikka? Balanssi. (6). S. 27–29.
- Työ- ja elinkeinoministeriön asetus tilintarkastajan hyväksymisedellytyksistä 1442/2015.
- United States Securities and Exchange Commission. 2001. Final Rule: Revision of the Commission's Auditor Independence Requirements. <https://www.sec.gov/rules/final/33-7919.htm>. 7.2.2017.
- Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.